

VU Research Portal

Op de schouders van Mozes : Onopgeefbaar verbonden – rondom de Schriften?

Dubbink, J.

published in

Kerk en Israël onderweg
2012

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Dubbink, J. (2012). Op de schouders van Mozes : Onopgeefbaar verbonden – rondom de Schriften? *Kerk en Israël onderweg*, 14(1), 16-17.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Onopgeefbaar verbonden - rondom de Schriften?

Op de schouders van Mozes

De foto hiernaast maakte ik vorig jaar in Bad Schandau, in de buurt van Dresden. Deze kansel van een Evangelische Kerk heeft een wel buitengewoon stevige basis: Mozes ondersteunt, in steen gebeiteld, de prediking. In zijn hand heeft hij de stenen tafelen, maar ook een boek! Zou dat de Tora zijn die hij al voltooid heeft, of zijn eigen aantekeningen? Zou de steenhouwer subliem verwezen hebben naar de eeuwigheid van de Tora, of eenvoudigweg niet zover doorgedacht hebben?

Mijn eerste reactie op het beeld was positief. Dat is nu 'onopgeefbaar verbonden' zoals de Kerkorde van de Protestantse Kerk bedoelt: dat we staan op het fundament van Mozes, dat de christelijke kerk ophoudt christelijk en kerk te zijn op het moment dat ze zich zou losmaken van haar wortel, het bijbelse Israël.

Het is geprobeerd: een kerk los van het Jodendom. Marcion probeert het in de tweede eeuw, hij schrapte alles in de Bijbel wat naar Jodendom riekte, en hield een heel dun bijbeltje over. De 'Deutsche Christen' deden het in de vorige eeuw ook, en werden handlangers van een moorddadig regime. Zo kan het niet.

Maar je kunt het beeld ook anders zien: Mozes slechts als opstapje, waar de christelijke prediker letterlijk via het kanseltrapje aan ontsijgt. Dat is lang gebeurd in de theologie, en dat gebeurt nog.

DEZELFDE BIJBEL?

In mijn vak, de bijbelwetenschap, komt dat de laatste tijd op een andere manier naar voren. Er zijn stemmen die ervoor pleiten de eigen geschiedenis van de christelijke Bijbel serieuzer te nemen. De Septuaginta, de Griekse vertaling van de Hebreeuwse Bijbel, was de eerste kerkbijbel, en zou dan ook de basis moeten vormen voor de huidige bijbelvertalingen.¹ Dat is geen zuiver academische kwestie, maar weerspiegelt een theologische tendens om sterker de eigen christelijke identiteit te benadrukken in plaats van de verworping in Israël.

Historisch gezien heeft de Griekse kerkbijbel wel oude papieren. Het Grieks was de wereldtaal van de Oudheid, en toen Paulus en zijn collega's de wereld introkken met het evangelie waren ze maar wat blij dat er al een Griekse vertaling lag. Die Septuaginta, Joods van origine, werd al snel zozeer 'de christelijke Bijbel' dat hij in Joodse kringen niet meer gebruikt werd; in Joodse kring maakte men nieuwe Griekse vertalingen. Hoe 'christelijk' de Septuaginta werkelijk is, valt nog te bezien. Hier en daar wijkt de Septuaginta

behoorlijk af van de Hebreeuwse Bijbel, maar dat heeft eerder te maken met een ander Hebreeuws origineel dan wij nu kennen. Er is slechts zeer weinig sprake van typisch christelijke invloeden; dat blijft beperkt tot een enkele tekst in een enkel handschrift.² Men had de geschriften van het Eerste Testament kunnen bewerken tot ze veel naadlozer bij het evangelie aansloten, maar blijkbaar was het respect voor de overgeleverde tekst daarvoor toch veel te groot.

HEBRAICA VERITAS

Ondanks dat er zo een geheel Griekse kerkbijbel ontstond, waren er altijd stemmen in de vroege kerk die pleitten voor de *Hebraica Veritas* ('Hebreeuwse waarheid'). Hiëronymus baseert zijn Latijnse vertaling uiteindelijk op het Hebreeuwse origineel. Ook de reformatoren kiezen voor het Hebreeuws: ze hebben het besef dat ze daarmee dichterbij de bron zijn, dichterbij het spreken van God. Ik denk dat het van belang is bij die keuze te blijven, om verschillende redenen. Eén ervan is, dat Joden en christenen op die manier grotendeels dezelfde Bijbel blijven lezen. Die Bijbel heeft voor beiden een verschillend vervolg. Voor Joden is de Tora centraal, met daaromheen profeten, geschriften en een vloed aan 'mondelijke Tora', inmiddels ook allang schriftelijk vastgelegd in *Misjna* en *Talmoed*, *midrasjiem* en vele andere geschriften. Voor christenen gaat hetzelfde boek verder in het Nieuwe Testament en de verdere apostolische geschriften – de 'dubbele uitgang' van Tenach, of zelfs driedubbel als je ook de Korantraditie meetelt.

Wie heeft gelijk? Die vraag beantwoorden zou het einde van het gesprek betekenen, en dat moet nu juist niet. Het gesprek tussen Joden en christenen over de wezenlijke uitleg van de Hebreeuwse Bijbel is juist de enige manier om aan die dubbele traditie recht te doen. Dat is een spannend gesprek. Niemand heeft bij voorbaat gelijk. Joden hebben de oudste rechten, christenen lezen mee en hebben een aanvullende, alternatieve leeswijze. Maar dat gesprek begint bij de Hebreeuwse tekst – als christenen die loslaten, valt

een belangrijke basis weg en komen we nooit verder dan gesteggel over de juiste tekst.

HET ENE ISRAËL EN HET ANDERE

Als de Kerkorde over 'onopgeefbaar verbonden' spreekt, dan ga ik ervan uit dat daarmee dit bedoeld wordt: dat wij met het Israël van nu gezamenlijk de Schriften lezen en ons realiseren dat we niet alleen een pijnlijke geschiedenis samen hebben maar ook, nog net iets fundamenteeler, een gezamenlijke wortel in het verhaal over Israëls God. Sommigen verwachten echter op grond van dit kerkordeartikel van de Protestantse Kerk een specifieke Israëltheologie of een politiek pro-Israël standpunt. Soms hoor je schampere opmerkingen, wanneer de kerk zich een kritische uiting richting de politiek van de staat Israël heeft veroorloofd: 'en dat noemen ze onopgeefbaar verbonden', alsof het één het ander zou uitsluiten. In sommige gemeenten is zelfs sprake van polarisatie rond dit thema.

In dit artikel kan ik dat allemaal niet oplossen, alleen het probleem

Joden en christenen hebben niet alleen een **pijnlijke geschiedenis samen**, maar ook een gezamenlijke wortel in het verhaal over Israëls God

schetsen. Je kunt enerzijds de term 'Israël' niet zomaar inperken. Wie het beperkt tot het volk met die naam in Oude Testament/Tenach, miskent de doorgaande lijn tussen toen en nu, en de gevoelens van elke Jood, hoe verschillend ook, voor dat land. Maar wie probeert de huidige problemen tussen Israëli's en Palestijnen met de bijbelse landbelofte te lijf te gaan, snijdt theologisch de bocht af, en zal er ook snel achter komen dat het niet helpt.

De kerk heeft heel wat boter op haar hoofd, en geen simpele oplossingen paraat. Maar het staat haar ook niet vrij uit schuldgevoel dan maar te kiezen voor de staat Israël, en de Palestijnen op afstand te houden. Ze zal, voor zover ze positie moet innemen, altijd de moeilijke weg moeten gaan: geweld nooit goedpraten, ook als je er begrip voor kunt opbrengen; onrecht noemen wat onrecht is, ook als je vrienden het doen; aan beide kanten aandringen op rechtvaardigheid, of als dat woord nog te groot is, op redelijkheid en billijkheid, en elke oplossing steunen die samenleven bevordert.

En intussen blijven lezen, liefst samen, in het Boek dat synagoge en kerk gezamenlijk delen.

JOEP DUBBINK

Joep Dubbink is predikant in de Protestantse Kerk en bijzonder hoogleraar bijbelse theologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

1 Bijvoorbeeld Mogens Müller, 'The first Bible of the church : a plea for the Septuagint' (JSOT Suppl. S. 206). Sheffield 1996; vergelijk ook Cees Houtman, 'De Schrift wordt geschreven. Op zoek naar een christelijke hermeneutiek van het Oude Testament'. Zoetermeer 2006, blz. 53-58, die niet zo ver gaat maar de mogelijkheid wel overweegt.

2 Het bekendste voorbeeld is psalm 96:10, waar sommige Griekse handschriften lezen dat 'God vanaf het (kruis)hout regeert'.